

DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG FISKERIDEPARTEMENT

Næringsministeren

Stortingets næringskomité
Stortinget
0026 Oslo

Deres ref

Vår ref

Dato

23/1089-

14. februar 2023

Dokument 8:108 S (2022-2023) med representantforslag om strakstiltak mot urimelige matvarepriser

Jeg viser til brev av 7. februar 2023 der Stortingets næringskomité ber om Nærings- og fiskeridepartementets vurdering av Dokument 8:108 S (2021-2022) med representantforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Audun Lysbakken og Kirsti Bergstø om strakstiltak mot urimelige matvarepriser.

Prisveksten vi nå opplever i hele økonomien, for eksempel på drivstoff, strøm, mat og drikke, ser vi også i andre land. Prisøkningene er krevende for mange, og mange er bekymret for om de har råd til den maten de trenger. De siste tallene for konsumprisindeksen (KPI) fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at prisene på matvarer og alkoholfrie drikkevarer steg med 12 prosent fra januar 2022 til januar 2023.¹ Høye prisøkninger på mat og drikke er ikke et særnorsk fenomen, og vi ser enda høyere prisøkninger i våre naboland. Rapporter fra pressen og uttalelser fra dagligvarekjedene indikerer at matprisene ikke har økt særlig etter 1. februar, ved at en av lavpriskjedene valgte å ikke sette opp prisene og de to andre fulgte raskt etter med å sette ned sine priser igjen. Det fulle bildet med hensyn til hvor mye matprisene steg i februar får vi først når SSB legger fram oppdaterte KPI-tall 10. mars 2023.

Det er flere faktorer som har betydning for prisøkningene. Som ansvarlig for konkurransepolitikken er jeg opptatt av at konkurransen i dagligvarebransjen er så god som mulig. Tøff konkurranse bidrar til lavere priser og bedre utvalg. Prisstigningen på mat og drikke understreker hvor viktig det er med fungerende konkurranse. Regjeringen har sammen med et bredt flertall på Stortinget iverksatt historisk mange tiltak for å styrke konkurransen i dagligvarebransjen. På sikt mener jeg at summen av disse tiltakene vil lede til bedre konkurranse, lavere priser og bredere utvalg.

Videre har landbruks- og matministeren og jeg i møter med sentrale dagligvareaktører vært tydelige på at det er svært viktig at dagligvarebransjen, både leverandører og butikkjedene,

---

¹ [Konsumprisindeksen \(ssb.no\)](https://ssb.no)

er sitt samfunnsansvar bevisst og sørger for at prisene ut til forbrukerne ikke øker mer enn absolutt nødvendig.

Nærmere om tiltak etter pristiltaksloven

Konkurransemyndighetenes beredskapsansvar gjennom pristiltaksloven er et virkemiddel i myndighetenes krisehåndtering ved alvorlige forstyrrelser i tilgangen på varer og tjenester. Pristiltaksloven gir adgang til prisregulering, dersom dette er nødvendig for å fremme en samfunnsmessig forsvarlig prisutvikling. Dette gir mulighet til blant annet å gi forskrift om maksimalpriser, slik det er gjort for drosjenæringen. I tillegg forbyr loven urimelige priser. Konkurransetilsynet håndhever og treffer vedtak etter loven.

Prisregulering benyttes sjelden, fordi det er et inngripende tiltak som kan ha store utilsiktede konsekvenser. Sist gang var under OL på Lillehammer, der det ble satt en maksimalpris på overnatting. Dette var en forskrift for et avgrenset område, for en kort tidsperiode og for et lite antall produkter. Maksimalpriser på mat er langt mer komplisert og vil ha kunne ha langt større konsekvenser for langt flere mennesker.

En dagligvarebutikk inneholder normalt flere tusen produkter. Å sette maksimalpriser for alle disse er lite hensiktsmessig. Videre vil det være svært krevende å håndheve maksimalpriser for flere tusen varer. Det vil også være betydelig arbeid med å sette riktig pris på de produktene som omfattes og å avgrense hvilke produkter som ikke skal omfattes. Innføring av maksimalpris kan dessuten gi knapphet på varer. Dette kan være tilfelle dersom prisen settes lavere enn butikkens kostnader. Da kan man få en situasjon der kundene ønsker å kjøpe flere varer til maksimalprisen enn det butikkene ønsker å tilby. Dette vil kunne løses med rasjonering, men det krever ytterligere regulering i form av regler som bestemmer hvor mye hver husholdning skal kunne kjøpe av bestemte varer, og medføre ytterligere administrasjonskostnader.

Maksimalpriser som ligger under den prisen dagligvareaktørene egentlig ønsker å selge varen for, kan også legge til rette for svartebørshandel. Noen vil kunne se seg tjent med å kjøpe opp lageret og selge det videre til høyere priser, hvilket i seg selv også kan føre til knapphet på varer. Maksimalpriser kan dessuten gi insentiver til å omgå forbudet ved å for eksempel gjøre minimale endringer på produktet. Dersom forbudet skal virke, må også slik adferd følges opp i form av håndheving. På lengre sikt vil maksimalpriser begrense pris som et signal for økt produksjon, og det vil svekke insentivene til innovasjon.

Ett eksempel på de vanskelige avveiningene som må gjøres er når Konkurransetilsynet under pandemien (2020) vurderte makspris på munnbind. Dette ble ikke innført, fordi Konkurransetilsynet gjennom karlegging av prisøkningen fant at den var drevet av høyere internasjonale priser. En innføring av maksimalpris ville altså kunne ført til at tilbyderne ikke så seg tjent med å levere munnbind til Norge og at vi derfor ikke fikk tilgang til munnbind overhodet. Dette erfarte Italia da de innførte makspris på munnbind; landet fikk ikke importert munnbind når de trengte det aller mest. Prisregulering er derfor ingen quick fix. Det krever

grundige overveielser og et stort håndhevingsapparat. I tillegg vil det kunne ha utilsiktede virkninger som gjør problemene i markedet større enn de allerede er.

Tiltak for bedre konkurranse i dagligvarebransjen

Å ta grep om konkurransesituasjonen i dagligvarebransjen og skape bedre konkurranse også på sikt, er noe av det viktigste regjeringen kan gjøre på dette området.

Konkurransutfordringene i dagligvarebransjen er komplekse. Alle tiltakene vi vurderer omfatter kompliserte problemstillinger og krevende vurderinger. Jeg er opptatt av at vi gjør et grundig arbeid, slik at vi kommer fram til gode tiltak som bidrar til tøff konkurranse til det beste for forbrukeren. Vi må ikke innføre forhastede tiltak på mangelfullt grunnlag. Det kan bidra til dårligere konkurranse, høyere priser og lavere utvalg, noe som er særlig uheldig i den situasjonen vi er i nå.

For at tiltakene skal bli så gode og effektive som mulig, har regjeringen i dette arbeidet satt i gang flere utredninger. Disse skal gi bedre kunnskap om konkurranseforholdene og bidra til at tiltakene virker som de skal og ikke får uheldige konsekvenser.

Regjeringens ti-punktsplan:

1. Regjeringen vil finne ut hvor pengene blir av

Det gjennomføres en studie som undersøker lønnsomhet og/eller produktmarginer for aktører i ulike ledd i verdikjeden for dagligvarer. Konkurransetilsynet fikk 1. februar 2023 i oppdrag å vurdere hvordan en marginstudie bør gjennomføres.

2. Undersøke prissignalisering

Det foregår kommunikasjon fra dagligvareaktørene i media om kommende prisøkninger. Slik varsling kan påvirke de andre aktørenes prising og føre til mindre konkurranse. Konkurransetilsynet fikk 1. februar 2023 i oppdrag om å undersøke virkningene av pågående offentlig kommunikasjon om prisøkninger i dagligvaremarkedet.

3. Undersøke hvordan prisene blir til

Dagligvareaktørene forhandler om innkjøpspriser to ganger i året med virkning fra 1. februar og 1. juli, kalt «prisvinduer». Utredningen skal gi kunnskap om hvilke konsekvenser denne måten å forhandle på har for prisdannelsen, og foreslå mulige tiltak.

Konkurransetilsynet fikk 1. februar 2023 i oppdrag å undersøke virkningene av pågående offentlig kommunikasjon om prisøkninger i dagligvaremarkedet.

4. Forslag til forbud mot prisdiskriminering

Regjeringen sendte før jul to alternative forslag på høring om å forby usaklig prisdiskriminering. Forslaget hadde høringsfrist 16. desember 2022, og en foreløpig tilbakemelding ble gitt til Stortinget 21. desember 2022. Jeg vil invitere næringskomiteen til dialog om oppfølging av arbeidet med prisdiskriminering og mulige veivalg. Regjeringen tar sikte på å konkludere i saken før sommeren.

5. Omfang og virkninger av egne merkevarer

Nærings- og fiskeridepartementet har lyst ut utredningsoppdrag om kartlegging av omfang og bruk av egne merkevarer (EMV). Oppdraget er delt i to delleveranser. Første delleveranse ventes 31. mars 2023, mens andre del leveres før sommeren. Oppdraget er tildelt Samfunnsøkonomisk Analyse AS.

Det skal også gjennomføres et eksternt analyseoppdrag om virkningene av egne merkevarer som bl.a. vil bygge på resultatene av kartleggingsoppdraget nevnt over.

6. Omfang og virkninger av vertikal integrasjon

Nærings- og fiskeridepartementet har lyst ut utredningsoppdrag om kartlegging av omfanget av vertikal integrasjon. Oppdraget skal være ferdig før sommeren og er tildelt Samfunnsøkonomisk Analyse AS.

Det skal også gjennomføres et eksternt analyseoppdrag om virkningene av vertikal integrasjon som bl.a. vil bygge på resultatene av kartleggingsoppdraget nevnt over.

7. Forslag om forbud mot negative servitutter og eksklusive leieavtaler i dagligvaremarkedet

Regjeringen sendte forslag til forskrift om forbud mot negative servitutter og eksklusive leieavtaler i dagligvaremarkedet på høring 5. juli 2022, med høringsfrist 5. oktober 2022. Jeg vil invitere næringskomiteen til dialog om oppfølging av arbeidet med prisdiskriminering og mulige veivalg. Regjeringen tar sikte på å konkludere i saken før sommeren.

8. Nytt markedsetterforskningsverktøy til Konkurransetilsynet

Regjeringen vil gi Konkurransetilsynet mulighet til å gripe inn i markeder hvor konkurransen ikke fungerer, også i tilfeller hvor det ikke foreligger lovbrudd. Forslaget innebærer at Konkurransetilsynet får et nytt markedsetterforskningsverktøy. Forslaget blir sendt på høring i mars 2023.

9. Senke terskelen for når en aktør er markedsdominerende

Regjeringen vil senke terskelen for når en aktør er dominerende. I forslaget om å forby usaklig prisdiskriminering er leverandører med vesentlig markedsrett definert som aktører med en markedsandel på 40 prosent eller mer. Dette er en lavere terskel enn det som følger av praksis etter forbudet mot misbruk av dominerende stilling i konkurranseloven.

10. Økt bevilgning til Dagligvaretilsynet

I statsbudsjettet for 2023 er bevilgningene til Dagligvaretilsynet økt med tilnærmet 50 prosent for å trappe opp arbeidet med ryddige forhandlinger og forutsigbare avtaler mellom dagligvarekjedene og deres leverandører, noe som både forbrukerne og samfunnet som helhet tjener på.

Avsluttende kommentarer

Dersom det skal innføres prisregulering i et marked, må det gjøres grundige undersøkelser slik at man er sikker på at tiltaket er nødvendig og forholdsmessig, og at problemene er så store at det er grunn til å sette prisme-kanismen ut av spill. Videre må man være sikker på at fordelene ikke oppveies av ulempene som f.eks. vareknapphet.

Å innføre makspriser på dagligvarer, eller annen form for prisregulering, vil kunne ha en rekke negative effekter, og fremstår som en uheldig løsning for de utfordringene mange står i nå. Regjeringen har innført en rekke tiltak for å avhjelpe den krevende situasjonen som vi nå står i; blant annet har vi innført en strømstøtteordning til husholdningene, økt bostøtten og økt rammetilskuddet til kommunene. Dette er mer treffsikre tiltak enn å innføre en maksimalpris på dagligvarer.

Med hilsen

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Jan Christian Vestre', written in a cursive style.

Jan Christian Vestre